

ALEXE RĂU – FILOSOFUL ȘI POETUL VIZIONAR (ar fi împlinit 70 de ani)

Lidia KULIKOVSKI
ORCID 0000-0002-8021-3596
Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”
Chișinău

Rezumat: Amintirile profesionale, incluse în articol, se referă atât la regretatul Alexe Rău, bibliotecar, poet, filosof, cât și la istoria biblioteconomiei naționale după destrămarea Uniunii Sovietice. Ideile profesionale enunțate coincid cu dezvoltarea domeniului biblioteconomic: conceptul de bibliotecă-paradis, bibliotecă numerică, bibliotecă digitală etc. Alexe Rău este prezentat ca un căutător în biblioteconomie – cititor, călător în scop profesional, interlocutor cu oamenii din domeniu în căutare de strategii și viziuni pentru reformarea Sistemului Național de Biblioteci și a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: Alexe Rău, biblioteconomie, Biblioteca Națională a Republicii Moldova.

Abstract: The professional memories, included in this article, refer both to the lamented Alexe Rău, librarian, poet, philosopher, and to the history of national librarianship after the breakup of the Soviet Union. Stated by him professional ideas coincided with the development of the bibliographic field: the concept of paradise library, numerical library, digital library, etc. In the article Alexe Rău is presented as a researcher in librarianship - reader, professional traveler, speaker, who dialogued with colleagues in profession in search of strategies and visions, to reform the National Librarianship System and the National Library of the Republic of Moldova.

Keywords: Alexe Rău, Moldovan librarianship, National Library of the Republic of Moldova.

L-am cunoscut pe Alexe Rău... e puțin la a spune. Noi am muncit împreună, discutăm problemele domeniului împreună, ne destăinuim problemele personale, ne respectăm și apreciam reciproc, elaborăm proiecte, politici, aduceam carte în limba română, mergeam prin reforme împreună într-o perioadă foarte dificilă de renaștere națională, într-o penurie financiară de neimaginat. Noi am condus biblioteci, când Republica Moldova și domeniul biblioteconomic erau pe drumuri întortocheate și anevoioase... Parcă îl văd cum spunea umoristic: „Kulikovski când face un portret cuiva... se pune și pe ea alături”. Avea dreptate...

Constrângerile de tot felul ne obligau să căutăm soluții și să acționăm. Ne ajuta umorul filosofic al lui Rău și cel sarcastic al meu.

Eu abordam problemele praxiologice, el – holistic, influențat de înțelepții antici (pe care A. Rău îi cita în multe situații), care promovau ideea întregului, impus de epoca modernă ca principiu alcătuitor și ordonator. Abordarea întregului o regăsim în toate articolele sale științifice, filosofice, până și în discursuri. Practicile de cercetare se bazau pe volumul imens de cărți citite.

Lecturile lui Rău erau pentru mine catalogul viitoarelor lecturi. Citeam Borges în același timp cu Alexe și schimbam opi-

nii pe marginea lecturilor. Aveam multe puncte de vedere comune despre opera argentinianului. Rău era fascinat de viziunile bibliosofice borgesiene. Eu însă m-am îndrăgostit de ficțiunea sa. S-a întâmplat așa că citeam *Aleph* în același timp. Făceam mereu schimb de impresii. Cu referință la conceptul *biblioteca-paradis* am rămas cu două concluzii: Colecțiile, zicea Rău, sunt cunoaștere colectivă, organizată pe principiile serendipității, adăugam eu.

A. Rău s-a îndrăgostit de Borges ca poet, bibliotecar și de *Aleph*-ul lui. „Dacă facem abstracție de toate semnificațiile lui, zicea el, este primul număr din sistemul de numere”. Vedea mai profund și a ajuns la concluzia că *Aleph* poate fi *biblioteca digitală*, mai ales că insista să nu numim biblioteca viitorului bibliotecă digitală, dar *numerică* (e mai aproape de limba română, zicea el). Apărea și întrebarea poate că Borges întrevădea apariția altei forme a bibliotecii? Așa Borges l-a apropiat de biblioteca digitală, care ne preocupa pe atunci și care a rămas o permanență și un proces continuu de constituire, infinit. De ce i-a plăcut *Aleph* lui A. Rău? Pentru că semnifică căutarea sensului într-un univers imaginar și infinit. Simțea că în lumea virtuală va fi mai multă nevoie de căutarea sensului. Asta l-a apropiat și mai tare de Borges.

Mă întreba ce mă gândesc despre Biblioteca Babel, biblioteca febrilă. Eu, practiciană, îi răspundeam: „O bibliotecă vie?”. El preciza: „Nu prezicea oare Borges alte forme de cărți, cele digitale?”. Făcea legătură între *Aleph* (care conține toate obiectele) și *Zaire* (din altă povestire cu același nume), obiect care a devenit infinit. Oare nu prezicea Borges Internetul, dar și lumea virtuală? Acestea erau întrebările discuțiilor noastre.

Disonanța în receptarea noastră a lui Borges era cauzată de obiectivele pe care le aveam noi, diferite, bineînțeles. Apoi A. Rău reprezenta tensiunea dintre *sensus* și *sapiens*, era un *Homo sensus sapiens*. El a știut a rafina explicațiile îndemnându-ne și orientându-ne cum să gândim lucrurile în biblioteconomie sau în sfera fenomenelor sociale, culturale.

Referitor la reformă scria în *Magister di-*

xit (p. 77) despre anii 1990-1992: „[...] am scăpat de subordonarea rusească” [...], „era de bucurie, dar totodată și constrângere [...], nu mai aveam de unde primi soluții și recomandări conceptuale, [...] am fost puși în situația de a regândi activitatea și de a găsi soluții de moment și strategice”.

A inițiat și creat modelul strategic de dezvoltare a bibliotecii, experiență care, recunoaște el, a fost pentru el o mutație epistemologică de cunoaștere biblioteconomică și care l-a marcat pentru totdeauna. De aici a început munca de pronosticare, programare și de viziune – pentru a transfera bibliotecile într-un viitor deceniu. Apoi a urmat elaborarea noii concepții a Bibliotecii Naționale, care, la fel, se baza pe vizionarism, transformându-se într-un model cibernetic (cu ochire vizionară). Alexe Rău a explicat multe noțiuni teoretice care au stat la baza dezvoltării bibliotecilor. Urmărea experiența bibliotecilor europene, tot ce se publica în domeniu la nivel global. A creat și testat modele vizionare. A abordat multidisciplinar multe teme biblioteconomice și conexe. Aduce în domeniu sintagma *filosofia biblioteconomiei*, prin care interpretează lucrurile din domeniu, pornind din interiorul ființei umane. Temele ființării, spațiului, memoriei, existenței, cunoașterii... etc, bazate pe interpretările lui Heidegger, le întâlnim frecvent în articolele lui Alexe Rău.

Îl interesa ce se petrece în segmentul său de timp și în viitor. Căuta rădăcinile Bibliotecii Naționale – concura cu Biblioteca Municipală, care își scrisese istoria cumva, dar niciuna nu era adevărată – nici cea scrisă de P. Ganenco, nici cea scrisă de Ișaev. Dar aici disonanța dintre noi era tacită, niciunul dintre noi n-o recunoștea. A angajat și un istoric, pe Ion Varta. Și profesorul Madan a intervenit în disputa noastră, propunându-ne să comemorăm împreună 160 de ani de lectură publică la Chișinău. Am rămas fiecare cu istoria sa. Nu a scris nimic Varta. Nici noi nu am rescris (deși ne-am propus) istoria. A rămas pe umerii succesorilor noștri.

Aduc și un alt exemplu de dispută profesională între noi. Citez un alineat: „[...] filosofia biblioteconomiei, spre care tindem, o concepem ca pe o proiectare în câmpul bibliologiei a conceptelor filosofice, sensul

unui asemenea proiect constând în a aborda domeniul nostru din interiorul ființei umane, [...] obținând metode noi de tratare a lecturii, a bibliotecii, ca univers concentrat în *libros*, a managementului biblioteconomic” [Magister dixit, p. 97]. E altă disonanță care a generat mari tensiuni între noi. Niciodată nu am fost de acord că biblioteconomia e subordonată bibliologiei, dar ambii am pus săbiile profesionale în teacă, rămânând fiecare pe poziția sa.

Alexe Rău era un căutător în biblioteconomie – citea, călătorea în scop profesional, discuta cu orice sus-pus. Interviewa oamenii din domeniu în căutare de strategii și viziuni pentru reformarea Sistemului Național de Biblioteci și pentru Biblioteca Națională. Avea abilitatea de a interoga inteligent oamenii. Avea întrebări directe despre programările strategice, documentul strategic al unei biblioteci, strategiile IFLA, problema globalizării, tehnologizării și informatizării, schimbarea societății, a bibliotecii și comunității și care ar fi viitorul bibliotecii. Dialogurile sale erau adresate academicienilor, personalităților din Republica Moldova, precum Andrei Vartic, cu care dezghioaca conceptul *ființării ființei și bibliotecă*; directorilor bibliotecilor naționale din diferite țări, cum ar fi Biblioteca Congresului SUA, bibliotecile universitare.

Căutările sale au evoluat de la bibliologie la conceptul *bibliosofie*, elaborând un model de curs special de instruire în bibliosofie. Aici bibliotecarul de știință Alexe Rău deviază/trece de la bibliologie la bibliosofie, dar plasând filosofia biblioteconomi-ei în bibliosofie. Aici, termenul *bibliologie* dispăre din discurs, dar alături de *filosofia biblioteconomi-ei* includea lectura, bibliofuturologia și postmodernismul în biblioteconomie. Acest curs e o cocardă (semn distinctiv), pe care ar purta-o cu mândrie la bască sau la pieptul său și azi, dacă ar fi printre noi, la ai săi 70 de ani.

Avem impresia, citind lucrările sale (articolele, prozele sau poezia), că toate subiectele pe care le aborda A. Rău erau trecute prin grila filosofică. Aidoma lui Platon, care cerea *scrisul în suflet*, Alexe Rău cerea *lectura în suflet, biblioteca în suflet*, legându-le de *ființarea ființei* – un

concept care se întrevede foarte subtil la Ranganathan, dar măcinat de Alexe prin morișca înțelepților din Antichitate. Totdeauna l-am admirat cum aducea frumos filosofia antici în biblioteconomie.

Teza sa de doctor „Ontologia scrisului” deslușește ontosul scrisului, al cunoașterii ființei și a existenței.

Judecând după articolele științifice publicate, Alexe Rău simțea că suntem în toiul unei tranziții în care mediul ne modelează spre un *homo evolutis*. El era, într-adevăr, pentru domeniul biblioteconomic un *homo evolutis*.

A fost un bun creștin. Dumnezeu e prezent în lucrările, articole științifice, discursurile sale și în volumele tipărite. A apelat la înțelepciunea biblică, mai ales, la actul reformator al lui Hristos, când avea nevoie să găsească soluții la probleme... Era convins că „procesul de cunoaștere și, mai ales, rezultatele acestuia nu vor valora prea mult, dacă nu au fost trecute printr-o dimensionare creștină sau, în sens mai larg, dacă nu au fost alimentate de un sentiment de credință și de adevăr” [Magister dixit, p. 80]. Credința lui o regăsim și în poezia sa: *Litanie, Sunt axa credinței* („Niciun subiect/ nu este bun de predicat/ în biserică /dacă nu coboară/ la atributele omului.”); *Psalm, Acvariu* („Din care parte ne privești stăpâne/ De unde ne urmărești”); *L-am întrebat pe Dumnezeu ș.a.*

Ființa și ființarea sunt subiecte pe care le regăsim frecvent și în zestrea sa poetică. A publicat 5 volume de poezie și chiar o *ars poetica* – *Către poezie* –, exprimându-și dragostea de poezie, dar și căutarea rostului său ca poet:

„Eu te-aș chema sub teiul înflorit
Dar teiul ocupat e de Mihai
Nu ocupat ci lui îi e merit
Iubita mea, sub un arțar dar hai
Dar în arțar Nichita-i stabilit
Băiatul blond ca îngerii din rai
Eu te-aș chema sub teiul înflorit
Dar teiul ocupat e de Mihai
Iubita mea, sunt deznădăjduit
Nici un copac pe-aici nu-mi spune hai
Ce-ai zice de un pom de noi sădit
Să fie nici din iad și nici din rai
Eu te-aș chema sub pomul înflorit...”
(Către poezie)

Bunul nostru Rău s-a născut, cum scrie el în *Strada de fildeş al poetului*, „[...] când Stalin murea la Moscova, Borges scria la Buenos Aires poemele sale preferate, iar la Larga tatăl meu deschidea calea ființării unui băiet și unui pu(o)et ... Mă las măgulit citind poemul «Unui poet minor din antologie», scris de argentinian tot în anul nașterii mele...”. Acesta l-a motivat să scrie. Scria versuri din tinerețe, dar nu le publica din modestie, îndoială și din lipsă de bani. Eu n-aveam nici modestie, nici îndoială, încă nu-l citisem pe Borges și i-am editat în 1993 prima plachetă de versuri „Spune ceva”, de 120 de pagini, cu banii Bibliotecii Municipale, de bun augur.

Alexe Rău își cânta în versuri dragostea, iubirile, durerile, deznădejdele, temerile, visele, camuflate filosofic în pânza textului, doar uneori se întâmpla să le spună direct, să le dezgolească: „Vezi troleibuzul?/ El se aseamănă cu mine/ Stau și eu cu brațele întinse și mă țin de sârmele / sufletului tău/ ca să nu cad... Am uneori/ Câte-o pană la inimă/ Roata sufletului/ Se oprește din

mers / dar pornește...” (*Autoportret*). Cine l-ar fi crezut când le-a scris?

În *Litanie* de ființare e vorba, a lui: „În fața morții eu nu am cuvânt/ Căci moartea de cuvânt nici nu mai știe/ Mai lasă-mă puțin pe acest pământ/ Cu tine am să fiu o veșnicie?/ Mai lasă-mă să mai trăiesc iubind/ Dacă mă lași îți scriu o poezie/ În fața morții eu nu am cuvânt/ Căci moartea de cuvânt nici nu mai știe”. Acum, la acest moment aniversar *post-ființare*, citim finalul *Litaniei* altfel, la prezent: „Trecutul meu e în pământ/ În fața morții n-am avut cuvânt”.

Viața noastră e ca un castel de nisip... Dar contează câte castele ai construit, câte s-au năruit, câte au fost ridicate din nou, câte au fost renovate... Totul e o curgere, cum zicea Heraclit, înțeleptul, pe care Alexe Rău îl cita ades.

Discutam și despre povestirea *Funes care nu uită nimic...*, care, zicea A. Rău, imita memoria! Or biblioteca, adăugăm noi, este în sine memorie, dar și creează memorie.

Evenimentul de astăzi creează memorie despre Alexe Rău, visătorul și vizionarul...